

DİL FAKÜLTƏLƏRİNİN AŞAĞI KURSLARINDA AUTENTİK OXU BACARIQLARININ AŞILANMASI YOLLARI

Açar sözlər: proses oxu bacarığı informasiya

Keywords: process, reading skills, information

Ключевые слова: процесс навыки чтения, информация

Vidovsonun fikirlərinə istinad edərək ənənəvi olaraq dilin tədrisində tələbələrə sadələşdirilmiş formaların öyrədilməsi nəzərdə tutulurdu. Bu bir tərəfdən dilə asan girişi təmin edir, digər tərəfdən onun mənimsənilmə prosesini asanlaşdırır. İndi isə dilin autentik təqdimatı məsləhət görülür. Müxtəlif baxış bucaqlarından məsələyə yanaşdıqda bəziləri üçün bu sadəcə söz yığınıdır, digərləri üçün isə düzgün tələffüzü öyrətmək və onu danışmada tətbiq etmək üçün bir vasitədir. Bütövlükdə isə oxuma məqsədyönlü fəaliyyətdir, bu və ya digər formada həyatımızın bir parçasıdır [1].

Oxunun 3 məqsədini müəyyən edilmişdir:

1. həyatda mübarizə üçün (survival reading)
2. öyrənmək üçün oxumaq
3. məmnuniyyət, zövq almaq üçün oxumaq [2]

Survival reading insanın ehtiyaclarından doğan, bir növ situasiyaya cavab reaksiyasıdır, nəticədə isə informasiya aşkara çıxır. Bura yol nişanları reklam və cədvəllər misal göstərilə bilər. Öyrənmək üçün oxumaq sinif mühitində baş verən məqsəd oriyentasiyalı fəaliyyətdir, zövq üçün oxumaq isə ruhun qidasıdır və məqsədyönlü deyil.

Oxu fəaliyyətinin mərkəzində 4 əsas dayanır:

1. mənanın təsəvvürü;
2. mənanın bir düşüncə sahibindən digərinə ötürülməsi;
3. mesajın yazıçıdan oxucuya çatdırılması;
4. oxu fəaliyyəti nəticəsində mənanın başa düşülməsi;
5. oxucunun yazıçının və mətnin prosesə verdiyi tövhə [3].

Mətnin oxunmasının 2 yolunu araşdıraraq onları belə ümumiləşdirmək olar: “Top-down” (aşağıdan yuxarı) və “bottom-up” (alt-üst)

Əgər top-down global yanaşma kimi açar sözlərin tapılmasına və fon biliyin (schema) istifadəsinə əsaslanırsa, bottom-up əksinə sözbəsöz, hərfbəhərf tərcüməyə söykənərək zəif oxu bacarığı və fon biliyin azlığı şəraitində cərayan edən prosesdir. Lakin Alderson bu prosesi interaktiv hesab edərək onların vəhdətdə olduğunu qeyd edir. O, fikrini belə əsaslandırır ki, oxu interaktiv prosesdir ona görə ki, tərəflərdən biri (müəllif) iştirak etməsə də bu onlar arasında aparılan söhbəti xatırladır. Top-down mətnin mənasını öncədən xəbər verir, bottom-up isə bu faktın doğruluğunu yoxlamağa xidmət edir. Sxem nəzəriyyəsinə görə bizim dünya haqqındakı təsəvvür və təcrübəmiz oxuduqlarımız və öyrəndiklərimizin süzgəcdən

keçirilməsinə təsir edir. Bu davamlı prosesin əsasında biz yeni informasiyaları qəbul və şərh edirik. Bəs uğurlu (müvəffəqiyyət qazanan) oxucu kimdir? Bu linqvistik və konseptual cəhətdən normal düşünən bilən, dünyadakı hadisələrin necə inkişaf etdiyini anlayan, lazımı anda düşüncələrində dəyişiklik edə bilən oxucudur [4].

Autentik materialların önəmini vurğulamaq və fikirləri əsaslandırmaq üçün autentik materialları autentik olmayandan fərqləndirərkən aşağıdakı faktlar üzə çıxır:

1. Mükəmməl cümlə formaları;
2. Strukturlu suallar və ona uyğun tam strukturlu cavablar;
3. Təkrar və nəticə etibarını ilə yaxşı anlaşılmayan mətnlər.

Bunlar strukturların tədrisinə kömək etsə də, oxu bacarıqlarını inkişaf etdirə bilməz.

Bəs autentik materialları seçərkən hansı kriteriyalar əsas kimi qəbul olunmalıdır?

1. məzmun uyğunluğu (ehtiyac meyarına uyğunluq);
2. istismara (istifadəyə) yararlılıq (buraya bura təqdim edilən yeni sözlərin miqdarı və strukturlar aiddir);
3. oxunabilən olmaq (qrammatik və leksik çətinlik);
4. müxtəliflik (tətbiq sahəsinin genişliyi);
5. təqdimat (cəlbedici görünüş).

Son 2 müddəə kommunikativ dil təlimində daha çox istifadə edilir.

Digər bir aspektə toxunaraq autentiqliyi orijinal materialdan fərqləndirmək lazımdır. Genuine (orijinal) dil daşıyıcısının dil nümunəsidir, autentik material isə dil daşıyıcısının, bəzən isə həm də müəllifin cavab reaksiyasıdır.

Ümumilikdə bu proses yazıcının düşüncəni dil kimi kodlaşdırması, oxucun isə dili deşifrə edərək düşüncəyə çevirməsidir. Aşağı kurs tələbələrinin çətinliklərini qeyd edərək demək olar ki, material motivasiyalı olmadığı üçün tələbələrdə stimül yaratmır. Bu zaman müəllim extensive və intensive oxudan faydalanmağın yollarını göstərərək, skimming və scanning (mənanı dərk etmək üçün oxumaq (ümumi şəkildə) və xüsusi məqsəd üçün dəqiq informasiyanın axtarışı üçün oxumaq) kimi köməkçi yollar axtarışını qeyd etməlidir.

O, burada öz rolunu nəzarətçi, məsləhətçi və əks əlaqəni təmin edən köməkçi kimi icra etməlidir. Bu əslində Minimal Teaching Strategy-nin tətbiqidir. Hazırlıq mərhələsində fəaliyyətin yalnız əlverişli material axtarışı və dizaynı ilə bağlılığını qeyd edərək iddia etmək olar ki, yuxarı səviyyəli dil biliyinə malik tələbələrdə problem lüğət bazasının azlığından qaynaqlanmış bu daha çox ana dilində istifadə etdikləri lakin hədəf dildə yararlanmadıqları oxunun müxtəlif növlərindən irəli gəlir, nəticədə onlar sözbəsöz tərcüməyə çalışırlar. Kursun əsas məqsədi isə ana dilində istifadə edilən oxuma texnikalarının hədəf dilə də tətbiq edilməsidir.

Tədqiqatın nəticəsi

Tələbələr məhz autentik materiallarla tanış olaraq dilin real mühitdə necə istifadə edilə biləcəyini anlayır, öyrəndikləri texnikaları tətbiq edərək uğur qazınır, bu isə nəticə etibarını ilə onu oxumağa ruhlandırır. Devisin də qeyd etdiyi kimi mətn ona görə başa düşülmür ki autentikdir, autentikdir çünki başa düşüləndir, tələbənin başa düşdüyü hər şey onun üçün autentikdir. (Davies 1984:192)

Ədəbiyyat

1. Widdowson, H.G. (1983) *Learning Purpose and Language Use* Oxford, O.U.P.
2. Widdowson, H.G. (1990) *Aspects of Language Teaching* Oxford, O.U.P.
3. Nuttall, C. (1996) *Teaching Reading Skills in a foreign language (New Edition)* Oxford, Heinemann
4. Alderson, J.C. (2000) *Assessing Reading* Cambridge, C.U.P.

Summary

The ways of inculcating authentic reading skills in junior courses of language faculties

The use of authentic materials in the classroom has been discussed, with the student benefiting from the exposure to real language being used in a real context. Other aspects which proved positive results when using authentic materials they are highly motivating, giving a sense of achievement when understood and encourage further reading. Davies who wrote:

"It is not that a text is understood because it is authentic but that it is authentic because it is understood. ...Everything the learner understands is authentic for him."

(Davies 1984:192)

Резюме

Пути прививания навыков аутентичного чтения на младших курсах языковых факультетов

Использование аутентичных материалов в классе было обсуждено со студентами, извлекающими выгоду от воздействия с реальным языком в реальном контексте. Использование аутентичных материалов высоко мотивирующее, дающее чувство достижения, когда дальнейшее чтение понятно и поощрено. Как отмечал Девис, текст понятен потому что он аутентичный, аутентичный, потому что понятен. Всё что студент понимает, всё для него аутентично.

(Davies 1984:192)

*Rəyçi: ped.f.d., dos. G.Şirəliyeva
ADU-nun Linqvodidaktika kafedrasının
30.03.2017-ci il tarixli iclasının
12 sayılı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 06.04.2017